

Sinikka Mustakallio: Naisten itsenäisyshistoriaa Suomessa. KSL, Vantaa 1988. 109 s.

»Naisten oikeuksia ei ole laajennettu naisten itsensä vuoksi, eikä niin tulla tekemään varmaan tulevaisuudessaakaan.» Tämä on Sinikka Mustakallion naisten oikeushistoriaa koskevan tarkastelun johtopäätös. Välittömässä tarkastelussa se on ristiriidassa naisliikkeen piirissä laajalle levinneen käsityksen kanssa, jonka mukaan naiset eivät koskaan ole saavuttaneet minkäänlaista kohennusta asemaansa ilman taistelua. Itse asiassa Mustakalliokaan ei väitä, että naisten juridiset oikeudet Suomessa olisivat kohentuneet noin vain suuremmista ponnistuksista. Enemminkin on kysymys siitä, mistä on taisteltu ja ketkä ovat taistelleet. Parannukset naisten juridisessä asemassa eivät Mustakallion mukaan ole yksiselitteisesti olleet seurausta naisten kunniakkaasta taistelusta oikeuksiensa puolesta. Kysymys naisen asemasta ja oikeuksista on kietoutunut osaksi muita, 'laajempia', yhteiskunnallisia ja poliittisia kysymyksiä.

Käsitys Suomesta naisten ja miesten välisen tasa-arvon mallimaana elää sitkeästi vielä tänäkin päivänä. Silti tuon tasa-arvon historiaa ei juurikaan ole vaivauduttu tutkiin. Tässä suhteessa Mustakallion kirja tulee paikkaamaan ammottavaa aukkoa niin oikeushistorian kuin nais-tutkimuksenkin näkökulmasta.

Kirjan arvioiminen 'tieteelliseen' aikausjulkaisuun on sikäli ongelmallista, että sitä ei ole kirjoitettu 'tieteelliseksi tutkimukseksi', vaan muille naisille keskustelujen pohjaksi, kuten Mustakallio esipuheessa toteaa. Niinpä tarkoitukseni ei tässä arvioissa olekaan etsiä suurennuslasilla kirjasta mahdollisia 'tieteellisiä' puutteita, vaan yri-

tän enemmänkin arvioida Mustakallion tarjoamaa tulkintaa naisen juridisen aseman kehityksestä ja samalla jatkaa keskustelua kirjan teemoista.

Mustakallio jakaa naisen juridisen aseman historian neljään kauteen. Ensimmäinen on sukuvallan aika keskiajalla, jolloin suvut olivat ihmisten elämää hallitsevia perusyksiköitä. Toinen kausi on sääty-yhteiskunnan aika 1500-luvun alkupuolelta 1800-luvun loppupuolelle. Tällöin naisen asema määräytyi lähinnä säädyn ja perhesuhteiden perusteella. Nainen nähtiin perheolentona. Kolmas kausi on kansalaisoikeuksien aika 1860-luvulta 1920-luvulle. Tänä aikana naisesta tulee yksilö ja kansalainen. Lopulta neljäs kausi on »tasa-arvon» aika 1930-luvulta eteenpäin: aviomiehen edusmiehisuus kumottiin vuonna 1929 ja naisista ja miehistä tuli muodollisesti tasa-arvoisia lain edessä.

Jaottelu vastaa varsin pitkälle kouluhistorian tarjoamaa kuvaa Suomen historiasta vaikkakin osittain eri nimillä. Koulussa ei puhuta kansalaisoikeuksien ajasta vaan sääty-yhteiskunnan murenemisestä, ei tasa-arvon ajasta vaan teollisuusyhteiskunnasta. Itse asiassa jaottelussa tulee esiin se, mitä Mustakallio kirjassaan pyrkii osoittamaan. Oikeushistoriallisesta näkökulmasta muutokset naisen juridisessä asemassa liittyvät enemmän suuriin yhteiskunnallisiin murroksiin kuin tietoiseen naisista itsestään lähteneeseen toimintaan oman asemansa parantamiseksi. Oikeushistoriallisesta näkökulmasta nainen näytetty jatkuvasti lainsäädännön objektina, ei sen subjektina. Mustakallio pyrkii osoittamaan, että näin oli laita myös äänioikeuden suhteen; ratkaisevaa ei taaskaan ollut naisten oma toiminta, vaan yhteiskunnallinen tilanne, jossa 'ajaututtiin' myöntämään äänioikeus myös naisille ja siten myös sitä puoltavat argumentit olivat joitakin muita kuin naisista itsestään lähteneitä.

Mustakallion teesi, että oikeushistorian näkökulmasta nainen on aina ollut ennen muuta lainsäädännön objekti, tuntuu vakuuttavalta. Samalla kuitenkin paljastuu myös oikeushistoriallisen näkökulman rajallisuus. Se ei tunnu antavan aineksia tarkastella naisten historiaa oman toimintansa subjektien historiana, vaan mieleen piirtyy kuva naisista passiivisena massana, jonka olemassaolo on eri aikoina säädelty eri tavoin. Mieleen tulee väistämättä kysymys, eivätkö naiset koskaan panneet vastaan, alistuivatko he noin vain kaikkeen mitä ylhäältä päin (miesten taholta) säädettiin? Eikö oikeushistoriallisessa tarkastelussa sitä pitäisi kannattaisi aina tehdä ero lain kirjaimen ja valinneen oikeuskäytännön välillä? Missä määrin arkipäivän toiminnassa on viis veisattu olemassaolevista säädöksistä, missä määrin rajoittavia säädöksiä on tulkittu parhain päin siten, että ne eivät olekaan muodostuneet kohtuuttomiksi esteiksi ihmisten toiminnalle jne.?

Kohtuuden nimessä on todettava, että Mustakallion vuosisatoja läpileikkaavaan tarkasteluun olisi ehkä ollut mahdollista kunnolla sitoa tällaisia kysymyksiä. Sen sijaan jatkossa tehtävältä naisen historian tutkimukselta

voisi odottaa myös kysymystä naisesta subjektina. Jo Mustakallion tekstissäkin naiset vihahtavat silloin tällöin oikeutta riensävina piikoina ja erivapauksia hakevina elinkeinonharjoittajina, jotka eivät ole mukisematta tyytyneet lain kirjaimen, vaan osanneet myös etsiä siitä aukkoja, joiden kautta parantaa omia elinehtoja.

Toinen Mustakallion valitsemaan näkökulmaan liittyvä ongelma on tarkastelun rajaaminen pelkästään Suomea koskeväksi (tämä näkyy myös lähdeluettelossa). Viime aikaisessa historian tutkimusta koskevassa keskustelussa on toistuvasti esitetty kysymys, mistä alkaen voidaan puhua erityisesti 'Suomen' historiasta. Mustakallion kirjan suhteen voidaan kysyä, millainen kuva esimerkiksi vuoden 1906 äänioikeusudistuksesta muodostuisi, jos tarkasteluun sisällytettäisiin »Venäjän tapahtumien» ja suomalaisuusliikkeen lisäksi myös mahdolliset intellektuaaliset yhteydet lännen suuntaan. Mustakallio esittää, että kysymys tasa-arvosta ei vuosisadan vaihteen Suomessa asettunut mitenkään erityisesti naisen ja miehen välisen tasa-arvon näkökulmasta, vaan pikemminkin yleisen, kaikkien ihmisten välisen tasavertaisuuden horisontista, jonka puolestapuhujana toimi ennen kaikkea työväenliike. Tarkastelun ulkopuolelle jää, missä määrin tasa-arvon käsite on koskaan ollut yksiselitteinen ja yhdestä juuresta peräisin oleva käsite. Artikuloituiko tasa-arvo -keskustelu Suomessa samoin termein kuin muualla Euroopassa, vai irtosiko se ehkä Suomeen tullessaan aiemmista yhteyksistään saaden joitakin leimallisesti suomalaisia tutkintoja?

Tutkimuksen tai keskustelun Suomeen rajoittaminen ei ole mikään Mustakallion erityisominaisuus. Viimeaikaisessa suomalaista naistutkimusta koskevassa keskustelussa (siinä määrin kuin olen sitä itse seurannut) on kovasti haluttu painottaa suomalaisen 'todellisuuden' ja yhteiskuntakehityksen erityisluonnetta ja omaleimaisuutta verrattuna muuhun Eurooppaan. Vaikka onkin totta, että suomalaisen yhteiskunnan kehitys oli monessa suhteessa hyvin eriaikaista verrattuna muuhun Eurooppaan, on kuitenkin yhtä totta, että Suomea ei voi tarkastella jonain muusta maailmasta irrallisena saarekkeena. Mikäli erilaiset kytkennät muuhun maailmaan unohtetaan, saattaa kuva suomalaisen yhteiskunnan kehityksestä alkaa näyttää harhaisen omaleimaiselta.

Oma italialaista feminismiä koskeva tutkimukseni on johtanut minut ajatukseen, jonka mukaan varsinainen ongelma (ainakin naisliikkeen historian suhteen) on 'kansallisten erityispiirteiden' olemassaolon osoittamisen vaikeus. Päällisin puolin naisliikkeen intellektuaaliset sitoumukset ja kysymyksenasettelut tuntuvat päinvastoin olleen ällistyttävän samankaltaisia eri maissa. Esimerkiksi kelvannee juuri naisliikkeen suhde äänioikeuskysymykseen, jota Mustakalliokin kirjassaan käsittelee. Mustakallion käsityksen mukaan naisasiajärjestöt lähtivät varsin myöhään mukaan kamppailuun yleisen ja yhtäläisen äänioikeuden puolesta. Käsitteäkseni tässä ei kuitenkaan ole

mitään erityisen 'suomalaista', vaan sama kehityskaari on havaittavissa myös muiden maiden naisliikkeissä siten, että 1800-luvun puolella korostuivat naisen erityisyyttä tai erilaisuutta painottavat kysymyksenasettelut, kun taas 1900-luvulle tultaessa koko naiskysymys oli kilpistynyt kysymykseksi naisten äänioikeudesta. Käsitteäkseni niin Suomessa kuin muuallakin on vielä perinpohjaisesti tutkimatta, onko tällainen tulkinta perusteltu ja jos on, mikä johti painopisteen muutokseen naisliikkeiden kysymyksenasettelussa. Kysymys onkin siis siitä, että kansallisten tai paikallisten erityispiirteiden esiinkaivaminen on mahdotonta ilman jonkinlaista yleiskäsitystä siitä, mitä muualla on tapahtunut.

Kaiken kaikkiaan Mustakallion tulkinta suomalaisen naisen oikeushistoriasta jää hiukan ohueksi juuri siksi, että se pitäätyy niin tunnollisesti lainsäädännön historiassa. Kapean tulkinan etuna on tietenkin aina se, että tarkastelu pysyy johdonmukaisena eikä eksy sivuraiteille. Samalla asettuu kuitenkin vaatimuksia jatkossa tehtävälle tutkimukselle. Itse jään kaipaamaan tutkimusta, joka pohtisi oikeuskäsityksen kehitystä ja naisen suhdetta vallinneisiin oikeuskäsityksiin. Mustakallion kirjaa voidaan pitää yhtenä ensimmäisistä askeleista suomalaisen tasa-arvomyytin' purkamisessa. Olisi toivottavaa, että jatkossa siirryttäisiin puhtaasti lainsäädännön näkökulmasta enemmän käsittehistorialliselle tasolle, joka mahdollistaisi tasa-arvon käsitteen taakse piiloutuvien sitoumusten ja arvojen tarkemman hahmottamisen.

TUIJA PARVIKKO